

Materieel gaat het goed...

Aan het eind van het jaar is het niet ongebruikelijk een blik terug te werpen. Voor de Nederlandse defensie was 1996 het laatste jaar waarin dienstplichtigen deel uitmaakten van de krijgsmacht. Daarmee is de in de Prioriteitennota beoogde kleinere, maar professionelere beroepskrijgsmacht thans een feit. Dat deze ingrijpende omschakeling een jaar eerder dan voorzien is afgerond, is opmerkelijk en verdient zeker een compliment aan het krijgsmachtdeel dat zich van hoog tot laag het meest aan de nieuwe situatie heeft moeten aanpassen, de KL. Overigens is dat aanpassingsproces nog lang niet voltooid, noch in materieel, noch in psychologisch opzicht.

Zo oppervlakkig gezien gaat het Defensie goed – evenals trouwens met geheel Nederland – zoals op Prinsjesdag met enige trots werd aangekondigd bij de presentatie van de rijksbegroting voor 1997. We hebben het economisch tijd mee en we maken ons op om als beste van de klas te slagen voor het toelatingsexamen voor de EMU.

Traditioneel tracht Nederland ook op veiligheidsgebied met goede cijfers te voorschijn te komen. Sinds het einde van de Koude Oorlog betreft dat de deelname aan vredesmissies en aan het militair optreden ter handhaving van de internationale rechtsorde. Door forse bijdragen aan de VN- en NAVO-troepenmacht in Bosnië, alsook met presentie ter zee en in de lucht, willen we bereiken dat Nederland naast de grote bondgenoten als „eerste van de kleineren” wordt gezien. De gang van zaken rond Srebrenica heeft echter een flinke domper gezet op de nationale tevredenheid over de nieuwe taken van de Nederlandse defensie. Nu blijkt dat onze deelname aan het machtsspel der grote landen niet vanzelfsprekend is, moet worden verwacht dat in het vervolg een terughoudender beleid van Nederlandse zijde zal worden gevoerd. De daadwerkelijke inzet van grote aantallen Nederlandse militairen voor vrede en veiligheid zal

waarschijnlijk geleidelijk afnemen, zeker indien – en dat hoopt toch iedereen – na verloop van tijd enige rust terugkeert op de Balkan. Het is dan zeer de vraag op welke concrete taakstelling de defensie wordt gedimensioneerd.

Van minister-president Drees is bekend dat hij in de jaren vijftig de defensiegelden slechts beschouwde als een „verzekeringspremie” die de Amerikaanse betrokkenheid bij de West-Europese verdediging moest veiligstellen. Verder vond hij het eigenlijk weggegooid geld waarvan de besteding hem min of meer koud liet. Na het einde van de Koude Oorlog is de Amerikaanse betrokkenheid zienderogen afgenomen, althans bij de traditionele Europese verdediging. Dat betekent dat de Europese landen hiervoor nu zelf de primaire verantwoordelijkheid dragen. Dat is een belangrijke constatering, zeker tegen de achtergrond van de recente opmerking van minister Van Mierlo dat de Amerikaanse militairen en kernwapens de Europeanen in feite lui hebben gemaakt.

In de afgelopen jaren hebben we de herijking van het Nederlands buitenlands beleid meegeemaakt. Een van de bevindingen is dat Defensie en daarmee ook het Defensie-aandeel in de buitenlanduitgaven van de overheid een belangrijk instrument is in de vormgeving van dat totale buitenlands beleid. Een buitenlands beleid dat gerust vanuit een perspectief van het nationaal belang mag worden beoordeeld. Kortom, de defensie-uitgaven zijn niet alleen een verzekeringspremie tegen oorlogsgevaar, die vanwege het verminderd risico reëel met een kwart kon worden verminderd sedert 1989. Evenmin mag de defensie-inspanning uitsluitend een maat zijn voor de hoeveelheid VN-operaties waaraan Nederland wil meedoen. Nee, de Nederlandse defensiebijdrage, zowel gemeten in omvang van de krijgsmacht als in de hoogte van het budget, zou een onderstreping moeten zijn van de buitenlands-politieke rol die Nederland wenst te spelen in Europees en NAVO-verband. Dat heeft ook een economische dimensie, want een belangrijk deel van het defensiegeld wordt in materieel geïnvesteerd en komt onze nationale industrie direct of indirect ten goede. Daarnaast spelen materieelkeuzen (helikopters, schepen, pantservoertuigen, et cetera) bij Defensie altijd een belangrijke rol in het interstatelijk verkeer tussen de bondgenoten, zulks in tegenstelling tot bijvoorbeeld de keuze van vliegtuigen door de KLM.

In dit verband is het aardig om wat gevoel te krijgen van de getallen, zoals die jaarlijks door het Directoraat-Generaal Materieel worden gepubliceerd. In 1995 werd ruim 40 procent van het Nederlandse defensiebudget van ruim 13 miljard gulden aan materieel besteed. Overigens varieert dit percentage per krijgsmachtdeel sterk, tussen de kapitaalintensieve luchtmacht (56%) en marine (45%) en de meer arbeidsintensieve landmacht (35%). In 1995 werd voor ruim 5,7 miljard gulden aan orders geplaatst, waarvan meer dan de helft rechtstreeks in Nederland. Van de in het buitenland geplaatste orders vloeit via het compensatiebeleid een aanzienlijk deel terug. De gedachte dat hiervan in de praktijk weinig terechtkomt, is onlangs gelogenstraft, toen minister Wijers hierover cijfers bekendmaakte. Zo zijn op de aanschafprojecten waarop tussen 1974 en medio 1996 compensatieverplichtingen ter waarde van bijna 11 miljard gulden rustten, deze voor meer dan 100 procent gerealiseerd.

Een belangrijke doelstelling van de verkleining van de personeelssterkte van de krijgsmacht in de Prioriteitennota was de investeringsquote (het aandeel van de materiële uitgaven minus de materieelexploitatie) ondanks de voortgaande vermindering van het defensiebudget vanaf 1996 te herstellen op een niveau van circa 29 procent. Dat is nodig om de professionele krijgsmacht ook op termijn van een goede en moderne uitrusting te kunnen blijven voorzien. Helaas moet worden geconstateerd dat de investeringsquote in 1996 toch met enige procenten achterloopt en op 23,8 procent uitkomt. Een verdere bedreiging voor de investeringsquote zit in de toenemende pensioenproblematiek die volledig ten laste van de defensiebegroting komt en een autonome stijging kent.

... en hoe zit het met het personeel?

Uit het feit dat de dienstplicht medio 1996 voortijdig werd beëindigd, zou kunnen worden geconcludeerd dat de wervingsresultaten voor het personeel bevredigend zijn. Uit de rapportages aan de Tweede Kamer blijkt inderdaad dat het in 1996 – net als de jaren daarvoor – nagenoeg

mogelijk is gebleken de volledige wervingsopdracht te realiseren. Ook op langere termijn lijken de vooruitzichten goed, zij het dat het moeilijk is aan voldoende personeel met een technische vooropleiding te komen. En dit is nu juist de categorie waaraan de krijgsmacht met haar nieuwe wapensystemen extra behoefte heeft. Met een succesvolle werving is de krijgsmacht er echter niet. Het blijkt dat de afvalpercentages tijdens de opleidingen en het personeelsverloop toch nog voor zorgwekkende gaten in de vulling van de eenheden zorgen.

Van doorslaggevend belang voor de interesse onder jongeren voor een baan bij de krijgsmacht is het imago van Defensie en de krijgsmachtdelen in het bijzonder. Het zal duidelijk zijn dat de onophoudelijke discussie over de gebeurtenissen rond Srebrenica hieraan geen goed doet. Gelukkig is het hier nog niet zover als in bij voorbeeld Canada, waar een zeer diepgaand onderzoek naar het wangedrag van enkelen in Somalië (en andere misstanden) heeft geleid tot een slecht imago van het hele defensie-apparaat.

Voor zowel zittend als nieuw aan te werven personeel is de opgestarte herbezinning op normen en waarden van groot belang. Juist het einde van de dienstplicht is een goed moment om de bijzondere positie van de militair als lid van de „zwaarmacht” van de Nederlandse overheid opnieuw voor het voetlicht te brengen. De professionaliteit van de militair moet voor ieder zichtbaar de toets der kritiek, met name voor wat betreft houding en gedrag, kunnen doorstaan. Daarbij gaat het niet zozeer om het verbieden van lang haar en oorbelletjes. Een gedragscode gebaseerd op discipline, integriteit en respect bij uitvoering van de taak van de krijgsmacht, in het bijzonder in internationaal verband, biedt de belastingbetalende burgers en de militairen houvast. Zo'n gedragscode moet ook met een zekere duidelijkheid worden nageleefd. Daar mag dan ook tegenover staan dat de bijzondere positie van de militair maatschappelijk wordt erkend en zijn vertaling vindt in de rechtspositie.

Dankzij een intensieve in- en uitstroom van jong personeel met korte contracten in de krijgsmacht heeft zo'n confrontatie met normen en waarden ook een bredere maatschappelijke dimensie en wordt voorkomen dat de krijgsmacht op dat punt op een eiland zit.